

CARPII ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNĂ ȘI STRĂINĂ

DE

GH. BICHIR

Știrile literare și epigrafice antice cu privire la carpi sînt puține și uneori destul de controversate. Situația nu trebuie să ne surprindă, deoarece este știut că numeroase grupuri de populații barbare nu apar în izvoarele literare antice decît atunci cînd vin în contact cu lumea greco-romană. Chiar în istoriografia modernă și contemporană, majoritatea cercetătorilor amintesc de carpi numai cînd discută politica imperiului roman la Dunărea de jos, sau comentează harta lui Ptolemaeus.

Pornind de la studiul izvoarelor antice, savanți ca W. Tomaschek¹, U. Kahrstedt² și V. Pârvan³, aduc contribuții importante la elucidarea unor probleme legate de istoria carpilor, mult controversate în vremea lor. Cu toată strădania depusă de cercetători, problemele majore ale istoriei carpilor n-au putut fi soluționate numai pe baza izvoarelor literare și epigrafice.

Abia după al doilea război mondial, cînd cercetările arheologice au permis să se identifice cultura materială a carpilor⁴, au început să se lămurească o serie de probleme importante cum sînt originea carpilor și spațiul geografic ocupat de ei. Datele arheologice pun într-o lumină nouă și rolul istoric jucat de carpi, uneori minimalizat sau exagerat de istorici.

Începem discuția cu originea și semnificația cuvîntului carpi. După unii cercetători, denumirea de carpi vine de la Carpates⁵, iar după alții, derivă din forma indo-europeană *Kar, „a lăuda”⁶.

¹ *Die alten Thraker*, I, în *SBWien* (Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Wien), CXXVIII, IV, p. 69—70, 108—111.

² *Die Karpodaken*, în *PZ*, 1912, p. 83—87.

³ *Getica: O protoistorie a Daciei*, București, 1926, p. 41—42, 224—225, 234, 238—240, 247, 252, 255, 268, 281, 283, 287—288, 298, 744, 747 și 753.

⁴ Vezi istoricul și stadiul actual al cercetărilor la Gh. Bichir, *La civilisation des Carpes (IIe—IIIe siècles de n.è.) à la lumière des fouilles archéologiques de Poiana—Dulcești, de Buțnărești et de Pădureni*, în *Dacia*, N.S., XI, 1967, p. 177—224.

⁵ Numele munților Carpați ar deriva din rădăcina *sker-ker = „a tăia”, sau din albanezul karpë, karme (*karp—m) = „stîncă” (vezi A. Walde—J. Pokorny), *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprache*, II, Berlin—Leipzig, 1927, p. 573—574, 580—581 și I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, ed. a II-a, București, 1967, p. 98.

⁶ Vezi datele sintetizate la I. I. Russu, *op. cit.*, p. 98 și 182, n. 2, unde se dau și trimiterile bibliografice.

Indiferent dacă numele carpilor vine de la *Carpates* — munte (Καρπάτης ὄρος)⁷, ori de la forma indo-europeană *kar, un lucru este sigur și anume că populația carpică a locuit în preajma munților Carpați.

În rîndul cercetătorilor care vedeau o legătură indestructibilă între denumirea munților Carpați și a populației carpice, s-au conturat două opinii, diametral opuse. După unii, populația carpică a împrumutat numele de la munți, elocventă în această privință fiind poziția lui Tomaschek⁸, iar după alții, munții Carpați au luat numele de la carpii care locuiau în această regiune. Cel mai dîrz susținător al acestei teze a fost V. Pârvan. După savantul român, munții Carpați sînt „munții carpilor, precum mai tîrziu, tot prin aceleași locuri, întîlnim Alpes Bastarnicae în Tabula Peutingeriană, iar și mai tîrziu, la Ammian montes serrorum . . .”⁹.

În ceea ce privește originea carpilor, notăm că majoritatea cercetătorilor români și străini au presupus originea lor traco-dacică, pornind de la studiul lui Tomaschek sau bazîndu-se pe denumirea de Καρποδάκαι, întîlnită la Zosimus (IV, 34,6)¹⁰. Termenul de Καρποδάκαι a fost fie tradus prin „carpii de origine dacică”, fie înțeles ca „daci amestecați cu carpii”¹¹. Aceste interpretări au fost puternic zdruncinate de Ulrich Kahrstedt, care a arătat că termenul de Καρποδάκαι în grecește nu poate fi tradus prin carpii-daci și nici nu indică o populație amestecată de daci și carpi, așa cum nici „libifenicii” nu sînt o populație formată din libieni și fenicieni, ci sînt, după analogia acestui nume „daci în țara carpilor”¹². Acest lucru, spune Kahrstedt, ar trebui presupus chiar dacă n-ar fi existat știrea lui Zosimus. La traducerea corectă a acestui nume dublu, continuă învățatul, trebuie să ținem seama și de faptul că atît timp cît apare în izvoarele literare denumirea de carpi, lipsește cea de *carpodaci*; aceștia sînt menționați abia atunci cînd dispar carpii. După Ulrich Kahrstedt Καρποδάκαι nu reprezintă numele unui trib sau popor, ci denumește o parte a dacilor după poziția lor geografică — dacii din Carpia (dacia din țara carpilor). În felul acesta conchide eminentul cercetător, nu mai păcătuim față de informația lui Aurelius Victor, care a arătat că întreaga populație carpică a fost strămutată în imperiu.

O ipoteză diferită de cele amintite mai sus a emis, în 1964, I. Antonescu, adept al ipotezei originii celtice a carpilor, care susținea că termenul de Καρποδάκαι „consfințește asimilarea carpilor (celți) de către autohtonii daci”¹³.

⁷ Cf. Ptolemaeus, III, 5, 6—20.

⁸ *Op. cit.*, p. 108.

⁹ V. Pârvan, *op. cit.*, p. 41. Vezi și Σαρματικά ὄρη la Ptolemaeus (III, 7, 1).

¹⁰ W. Tomaschek, *op. cit.*, p. 108; B. Rappaport, *Die Einfälle der Goten in das Römische Reich bis auf Constantin*, Leipzig, 1899, p. 25; C. Patsch, *Carpri*, în *RE*, III, 1899, col. 1608; A. Stein, *Carpicus*, în *RE*, III, 1899, col. 1610; U. Kahrstedt, *op. cit.*, p. 86—87; V. Pârvan, *op. cit.*, p. 242; I. Andrieșescu, *De la preistorie la eul mediu*, București, 1924, p. 65; Fr. Altheim, *Die Soldatenkaiser*, Frankfurt am Main, 1939, p. 98 etc.

¹¹ Cf. C. Patsch, în *RE*, III, col. 1608—1609; U. Kahrstedt, *op. cit.*, p. 86—87; B. Mitrea și I. Nestor, în *Istoria României*, I, 1960, p. 647 și 700.

¹² U. Kahrstedt, *op. cit.*, p. 86.

¹³ Iulian Antonescu, *Carpri și continuitatea elementului dacic la răsărit de Carpați în secolele II, III, IV*, comunicare ținută la Sesiunea științifică a muzeelor, București, 27—29 decembrie, 1964.

Într-o comunicare ținută în cadrul Institutului de arheologie la 14 ianuarie 1965¹⁴, ocupându-ne de această problemă, am combătut teza originii celtice a carpilor. Totodată am arătat că Ulrich Kahrstedt are dreptate atunci cînd susține că denumirea de Καρποδάκαι în grecește nu indică o populație amestecată de daci și carpi, dar nici interpretarea pe care o dă cunoscutul savant: Καρποδάκαι = „dacia din Carpia” nu poate fi susținută, din motive de ordin istoric și arheologic. Astfel aserțiunea lui Aurelius Victor: *Carporum natio translata omnis in nostrum solum*, pe care Kahrstedt o consideră ca argument de bază în demonstrația sa, este infirmată, atît de datele arheologice, cît și de unele știri scrise. Amintim în această ordine de idei titlul onorific de *Carpicus Maximus*, luat de Constantin cel Mare în 318 sau 319¹⁵ și materialul arheologic carpic care apare frecvent în complexe de tip Sîntana de Mureș-Cernea-hov, din zona extra-carpatică a României¹⁶.

Contrar părerii lui Kahrstedt, arheologic și istoric se constată că la sfîrșitul secolului la III-lea e.n. avem de-a face cu pătrunderea goșilor în teritoriul carpic și nu cu cea a dacilor. De altfel, nici nu vedem de unde puteau veni daci în țara carpilor în această vreme, cînd grupuri de daci liberi din vest și nord, abia pătrunseseră pe teritoriul fostei provincii romane Dacia și chiar teoretic este greu de acceptat o mișcare a dacilor spre est, în fața invaziei neamurilor germanice.

În funcție de aceste date, folosirea denumirii de Καρποδάκαι în secolul al IV-lea, cînd populația carpică se afla divizată în două: o parte fusese transferată în imperiu la sfîrșitul secolului al III-lea e.n., iar alta continua să trăiască pe teritoriul vechii Dacii, nouă ni se pare firească și singura denumire exactă care putea fi folosită de un cronicar informat.

Întrucît știa că unele izvoare literare anterioare lui notaseră că întreaga seminție a carpilor fusese transferată în imperiu, lăsînd să se înțeleagă (așa cum au înțeles și unii istorici moderni și contemporani)¹⁷, că nu a mai rămas populație carpică în nordul Dunării, Zosimus a simțit nevoia să precizeze că este vorba de carpodaci, adică de *carpii din Dacia*, pe care, laolaltă cu scirii și hunii, Theodosius I i-a azvîrlit peste Dunăre în 381 și i-a silit să se așeze pe locurile pe care le părăsiseră și nu de carpii care locuiau în imperiu.

Faptul că în timpul lui Constantin cel Mare sînt menționați numai sub numele de *carpi* și nu de „carpodaci” este firesc, deoarece fiind vorba

¹⁴ Cf. SCIV, 17, 1966, 3, p. 489, n. 1 și p. 508, n. 54.

¹⁵ CIL, VIII, 8412; A. Stein, *Carpicus*, în RE, III, 1899, col. 1610, și R. Cagnat, *Cours d'épigraphie latine*, ed. a II-a, p. 210.

¹⁶ Cf. Gh. Bichir, *Les Carpes à la lumière des dernières découvertes archéologiques de Moldavie*, în *Atti del VI Congresso Internazionale delle scienze preistoriche et protostoriche*, Roma, 1962, III, Roma, 1966, p. 77; I. Nestor, *Les données archéologiques et le problème de la formation du peuple roumain*, în RRH, 3, 1964, p. 389—391; Gh. Diaconu, *Einheimische- und Wandervölker im 4. Jahrhundert u.Z. auf dem Gebiete Rumäniens*, în *Dacia*, N.S., VIII, 1964, p. 198—210 (pentru situația din Muntenia); M. Comșa, *Sur la romanisation des territoires nord-danubiens aux IIIe—IVe siècles de n.è.*, în NÉH, III, Bucarest, 1965, p. 28 și în special ultimele săpături arheologice din Moldova. Menționăm că datorită frecvenței ceramicii dacice în așezările de tip Sîntana de Mureș din estul Transilvaniei, Zoltan Székely a atribuit aceste așezări dacilor (cf. I. Nestor, *op. cit.*, p. 390, n. 8).

¹⁷ De notat că toți cercetătorii români au pus la îndoială exactitatea știrilor transmise de Aurelius Victor, Eutropius și Orosius. Îndoialile lor s-au dovedit a fi justificate, după cum arată descoperirile arheologice. În imperiu n-a fost transplantată decît o parte din popu-

de un război dus de imperiu, în urma căruia împăratul a luat titlul onorific de *Carpicus Maximus*, se înțelege de la sine că mențiunea nu se referea decât la carpii rămași în afara imperiului roman. Este știut că potrivit dreptului roman, un *bellum* nu putea fi dus decât împotriva unor dușmani din afara granițelor imperiului, iar împăratul nu putea lua titlul de *Carpicus Maximus* dacă ar fi fost vorba de înăbușirea unei răscoale a carpilelor din imperiu.

Mențiunea lui Zosimus are deci darul de a desmîți în parte informațiile lui Aurelius Victor (*Caesares*, XXXIX, 43), Eutropius (IX, 25, 2) și Orosius (VII, 25, 12), conform cărora : *Carporum natio translata omnis in nostrum solum* sau *Carporum gens universa in Romania se tradidit*¹⁸.

Acest lucru este important deoarece dă cercetătorilor un punct de plecare sigur pentru a identifica pe cale arheologică în marea masă a materialelor de tip Sintana de Mureș-Cerneahov pe carpi, nu numai în timpul dominației gotice, ci și în perioada hunică. Sensibili și receptivi la influența romană, carpii au asimilat treptat numeroase grupuri de populații migratoare¹⁹ și au contribuit din plin la etnogeneza poporului român; ei au revitalizat elementul dacic după cucerirea și retragerea stăpînirii romane.

Culturile materiale care se dezvoltă pe teritoriul moldo-muntean după dispariția culturii Poienești poartă amprenta carpică. W. Tomaschek considera că după anul 380 carpodacii au ajuns supușii huno-bulgarilor și scirilor și s-au contopit cu ei²⁰. De o asimilare a carpilelor de către huni și cu atât mai puțin de către sciri e greu de vorbit, știut fiind că hunii au dominat regiunile noastre nu prin numărul lor mare, ci prin forța armelor²¹.

Dacă originea dacică a carpilelor este greu de demonstrat pe bază de știri literare și epigrafice, în schimb, ea poate fi dovedită cu prisosință pe cale arheologică.

Cultura de tip Poienești (sau Vîrteșcoiu-Poienești), atribuită carpilelor, este dacică prin esența ei și poate fi considerată ca o formă evoluată a Latène-ului geto-dacic, căreia i s-au adăugat influențele romane și sarmatice²². Amprența dacică a culturii Poienești este dată de ceramică; ne referim la tehnica de lucru, forme și ornament. Din rîndurile formelor tradiționale dacice, frecvente în cultura Poienești, amintim : ceașca dacică (cățuia), vasul-borcan cu brîu alveolat sau crestă (ambele forme lucrate cu mîna), fructiera, vasul-urnă, strecurătoarea și unele tipuri de străchini

lația carpică, despre care Ammianus Marcellinus (XXVIII, 1, 5) spune că a fost colonizată la Sopianae în Pannonia.

¹⁸ Vezi *Consularia Constantinopolitana*, ad. a. 295 (MGH, IX, 230).

¹⁹ Cf. Gh. Bichir, *În legătură cu riturile funerare la carpi*, în SCIV, 20, 1969, 2, p. 223. Pentru relațiile carpilelor cu romanii, vezi Gh. Bichir, *Les relations entre Daces libres et Romains aux IIIe–IVe siècles de n.è. à la lumière des recherches archéologiques*, în *Actes du VIIe Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques*, Prague 21–27 août, 1966, II, Praga, 1971, p. 511 și urm.

²⁰ W. Tomaschek, *op. cit.*, I, p. 110.

²¹ Pentru prezența hunilor în regiunile noastre, vezi I. Nestor, în *Istoria României*, I, 1960, p. 694–704.

²² Cf. Gh. Bichir, *Unele observații cu privire la necropolele de tip Poienești din Moldova și relațiile acestor necropole cu lumea sarmată*, în SCIV, XII, 1961, 2, p. 257; idem, în *Atti*, III, p. 75; Sebastian Morintz, *Новый облик Дакийской культуры в римскую эпоху (Открытие в Килии)*, în *Dacia*, N.S., V, p. 411 și M. Macrea, *Dacii liberi în epoca romană*, în *Apulum*, VII, 1, 1968, p. 195.

și căni cu o toartă. Desigur că la formele de tip Poieniști se constată și unele particularități față de cele din Latène, lucru explicabil dacă ne gândim la evoluția în timp a formelor și la unele influențe romane și sarmatice²³. Dacă nimeni nu poate contesta originea dacică a culturii Poieniști, în schimb, s-ar putea naște întrebarea de ce este atribuită această cultură carpilor și nu altui grup de populație.

Răspunsul îl primim studiind geografia lui Ptolemaeus care menționează, pentru regiunea ce ne interesează, următoarele populații: sarmați, bastarni, costoboci, carpi și peucini. Nu intră în discuția noastră tagrii și tirageții, din motive lesne de înțeles²⁴.

Teoretic cultura Poieniști ar putea fi atribuită oricărei din semințiile amintite de geograful antic. În realitate însă, judecând după descoperirile arheologice, vedem că cultura Poieniști nu poate fi atribuită nici sarmaților și nici bastarnilor sau peucinilor, ci numai carpilor sau costobocilor. Astfel, cultura materială a sarmaților ne este cunoscută din sudul Uniunii Sovietice, din Ungaria și chiar de pe teritoriul României și se deosebește de cea de tip Poieniști²⁵; ambele culturi sînt în parte contemporane și s-au influențat reciproc, în anumite zone geografice.

Cultura Poieniști nu poate fi atribuită nici bastarnilor, numiți și peucini²⁶, populație de origine germanică, a cărei cultură ne este cunoscută din regiunile nordice și chiar din zona de la est de Carpați, pentru secolele III-I î.e.n. (cultura Poieniști-Lukașovka)²⁷ și se deosebește fundamental de cultura Poieniști.

Rămîn în discuție carpii și costobocii, populații înrudite, după părerea celor mai mulți cercetători, prin însăși originea lor comună traco-dacică²⁸.

²³ Pentru ceramica carpică, vezi R. Vulpe, *Săpăturile de la Poieniști din 1949*, în *Materiale*, I, 1953, p. 448—457 și Gh. Bichir, în *SCIV*, XII, 1961, 2, p. 257—260 și pl. I; idem, în *Dacia*, N.S., IX, 1967, p. 187—197, 203 și fig. 11—19.

²⁴ În ceea ce privește tirageții (geții de la Tyras), amintiți și de alte izvoare (vezi Strabon, II, 5, 12; II, 5,30; VII, 3, 17), majoritatea cercetătorilor sînt de acord că ei reprezentau un trib local getic care locuia în regiunea inferioară a fluviului Tyras (Nistru). Ei n-au constituit niciodată o puternică organizație economico-politică și au acceptat continuu hegemonia altor triburi geto-dace sau scito-sarmate. Fiind vorba de un trib local, mic, nu le poate fi atribuită lor cultura Poieniști, care a ocupat un spațiu destul de întins. Pentru unele indoieii cu privire la apartenența geto-dacică a tirageților, vezi I. I. Russu, *Elemente traco-getice în Sciția și Bosporul Cimmerian*, în *SCIV*, IX, 1958, 2, p. 306 și n. 3. Tagrii, după opinia cercetătorilor constituiau de asemenea un trib mic, localizat în nordul Daciei. Originea lor pare a fi tot dacică (vezi V. Pârvan, *op. cit.*, p. 240 și Gh. Ștefan și colab., *Izvoare privind istoria României*, I, București, 1964, p. 541, n. 33. În cazul că ei nu sînt daci, cu atît mai mult nu pot fi luați în discuție în problema care ne interesează.

²⁵ Vezi Gh. Bichir, *Les Sarmates sur les territoires de la Roumanie* (sub tipar, în actele premergătoare celui de-al VIII-lea Congres internațional de științe preistorice și protoistorice, Belgrad, 1971); pentru cultura Poieniști, vezi *Dacia*, N.S., XI, 1967, p. 177—224.

²⁶ Tacitus, *Germania*, 46, 1. Probabil că bastarnii și peucinii erau înrudiți între ei, așa cum sînt dacia și geții.

²⁷ R. Vulpe, în *Materiale*, I, p. 491—496; idem, *Le problème des bastarnes à la lumière des découvertes archéologiques en Moldavie*, în *NÉH*, I, Bucarest, 1955, p. 103—119; idem, în *Istoria României*, I, 1960, p. 243—244; G. B. Fedorov, *Лукашевский могильник*, în *KS*, 68, 1957, p. 51—62; idem, *Rezultatele și problemele principale ale cercetărilor arheologice din sud-vestul U.R.S.S., referitoare la primul mileniu al e.n.*, în *SCIV*, X, 1959, 2, p. 374—375; M. Babeș, *Noi date privind arheologia și istoria bastarnilor (o fibulă pomeraniană descoperită în România)*, în *SCIV*, 20, 1969, 2, p. 195—216; M. Babeș și I. Untaru, *Der früheste latènezeitliche germanische Fund aus der Moldau (Der Kronenhalsring von Davideni)*, în *Dacia*, N.S., XIII, 1969, p. 283—290.

²⁸ Asupra apartenenței etnice a costobocilor s-au emis păreri diferite. Astfel, după unii cercetători costobocii sînt slavi (P. S. Schafarik, L. Niederle, Zdenek Nejedly), după alții, celți

Deșigur, atribuirea culturii Poienești uneia din aceste seminții ar fi greu de făcut dacă n-ar exista unele date istorice care să ne vină în ajutor.

Cercetările arheologice din ultimul timp au arătat că cultura Poienești se datează în secolele II-III e.n. și atinge maximum de înflorire în prima jumătate și la mijlocul secolului al III-lea e.n.²⁹

Cum costobocii dispar de pe scena istoriei către sfârșitul secolului al II-lea e.n.³⁰, când cultura Poienești abia începe să se manifeste din plin, nu ne rămâne decât să ne gândim la carpi, menționați de izvoarele literare și epigrafice ca principali atacatori ai imperiului roman la Dunărea de jos³¹, tocmai în perioada când cultura Poienești cunoaște maximum de înflorire și dezvoltare. Probabil că după înfringerile suferite în vremea lui Marcus Aurelius, o parte din costoboci s-au refugiat la carpi și cu timpul s-au contopit cu ei, așa cum par să demonstreze cercetările arheologice din ultima vreme. Este interesant de subliniat faptul că sfârșitul culturii Poienești, coincide cu decăderea puterii militare și economice a carpilor și transplantarea unei mari părți dintre ei în imperiu, în urma evenimentelor de la sfârșitul secolului al III-lea e.n. (295 — 297).

Coincidența dintre datele istorice și cele arheologice spulberă orice îndoială cu privire la atribuirea culturii Poienești carpilor.

Cum originea dacică a culturii Poienești nu poate fi contestată de nici un cercetător care cunoaște bine realitățile arheologice, reiese că în mod implicit trebuie să recunoaștem și originea dacică (traco-dacică) a carpilor, creatorii și purtătorii culturii în discuție.

Atribuirea culturii Poienești carpilor, contribuie și la rezolvarea problemei localizării carpilor, întrucât numai pe baza izvoarelor scrise, uneori controversate (numele de carpi apare în izvoare abia în secolul al III-lea e.n.) acest lucru era greu de realizat³².

(A. Reinach și G. Seure), iar după cei mai mulți savanți (K. Zeuss, W. Tomaschek, A. Premerstein, V. Pârvan, N. Iorga, I. I. Russu, M. Macrea etc.) ei sînt traco-daci. Vezi discuțiile și trimiterile la I. I. Russu, *Les Costoboces*, în *Dacia*, N.S., III, 1959, p. 344 și urm. Recent am fost informați că în septembrie 1970, N. Gostar a ținut o comunicare la Constanța în care a susținut că costobocii sînt celți dacizați. Pentru părerea mai veche a lui N. Gostar, vezi *Ramura nordică a dacilor—costobocii*, în *Buletinul Universității Babeș-Bolyai*, I, 1956, 1—2, p. 183—199; idem, în *Hăbășești*, București, 1954, p. 579—580.

²⁹ Cf. Gh. Bichir, în *Atti*, III, p. 75—78; idem, în *Dacia*, N.S., XI, p. 177—224.

³⁰ O. V. Kudriavtsev, *Вторжение костобокос в балканские провинции Римской империи*, în *VDI*, 3, 1950, p. 56—70, și I. I. Russu, în *Dacia*, N. S., III, 1959, p. 349—352.

³¹ Cf. C. Patsch și A. Stein, în *RE*, III, 1899, col. 1608—1610; B. Rappaport, *op. cit.*, p. 20—23, 28—29, 31—35, 38, 40, 43—44, 51, 57, 97—98, 105—106, 114, 121, 223; U. Kahrstedt, *op. cit.*, p. 83—87; V. Christescu, *Istoria militară a Daciei romane*, București, 1937, p. 90—93; A. Alföldi, în *CAH*, XII, Cambridge, 1939, p. 139—144, 146; L. Schmidt, *Die Ostgermanen*, München, 1941, p. 97, 204—207, 211, 221, 224; Fr. Altheim, *Le déclin du monde antique*, traducere André Coeuroy, Payot, Paris, 1953, p. 245—246. La p. 250, Fr. Altheim exagerează lucrurile spunînd că după retragerea aureliană, pe teritoriul fostei provincii Dacia pătrund goții și nicăieri nu se arată urme ale carpilor, căci concurenții lor goții le-au luat-o înainte; idem, *Die Soldatenkaiser*, p. 193; A. M. Remennikov, *Борьба племен северного причерноморья с Римом в III веке н.э.*, Moscova, 1954, p. 29—39; B. Mitrea, în *NĒH*, I, București, 1955, p. 149—160; idem, în *Istoria României*, I, 1960, p. 639—647; D. Tudor, *La fortificazione delle città romane della Dacia nel sec. III dell'e.n.*, în *Historia*, Wiesbaden, XIV, 1965, 3, p. 368—380; idem, în *Oltenia romană*, ed. a III-a, București, 1968, p. 38—40 și 263; idem, *Răscoale și atacuri „barbare” în Dacia romană*, București, 1957, p. 51—54, 73—74; M. Macrea, în *Apulum*, VII, 1, 1968, p. 191—198; R. Vulpe, în *Dacia*, N. S., V, p. 385—386.

³² Datarea și localizarea culturii carpice face inutilă discutarea tezei, conform căreia carpicii (localizați în Germania estică) au contribuit la formarea culturii Lausitz (Lužice). Teza

Întrucît atribuirea culturii Poienești carpiilor ni se pare justă, socotim că este mai indicat să folosim denumirea de cultură *carpică*³³, în locul celor de cultura Poienești, Vîrteșcoiu-Poienești sau Poienești-Vîrteșcoiu, așa cum în Latène vorbim de cultura getică sau geto-dacică și nu de cultura Piscul Crăsani sau Poiana.

Termenul de cultură carpică este mai concis și indică atît numele culturii cît și pe creatorii ei. Prin acceptarea acestei denumiri, deja folosită de unii cercetători³⁴, se evită și confuzia dintre cultura Poienești (carpică) și cultura Poienești sau Poienești-Lukașovka (bastarnă).

În ceea ce privește localizarea carpiilor, savanți ca W. Tomaszek, E. H. Minns și V. Pârvan³⁵, consideră că acei problematici Καλλιπίδα amintiți de Herodot (IV, 17), Strabon (XII, 3, 21) și Pomponius Mela (II, 1, 7) ca și cei Καρπίδα întîlniți la Ephoros [fragm. 158 (78)] și Pseudo Scymnos (842 — 844), nu sînt alții, decît carpii. Conform acestei teze cele mai vechi izvoare literare îi fixează pe carpi la est de Prut, în R.S.S. Moldovenească și sud-vestul Ucrainei Sovietice, nedepășind spre est cursul inferior al fluviului Nipru (Borysthenes). Herodot, care-i situează pe calipizi în apropiere de tîrgul boristenîților, amintește într-un alt pasaj (IV, 49) de un rîu *Carpis* care s-ar vărsa în Dunăre și ar izvorî din țara aflată mai la nord de umbri. În continuare cunoscutul istoric grec vorbește de un rîu *Alpis*, care ar curge spre miazănoapte, vărsîndu-se tot în Dunăre. Probabil că istoricul antic confundă cele două lanțuri de munți — Carpații și Alpii — cu două rîuri neidentificabile³⁶.

Informații mai clare, care pot fi puse în legătură cu carpii, găsim la Ptolemaeus. Cunoscutul geograf, care a trăit pe la mijlocul secolului al II-lea e.n., vorbește de carpiani (III, 5, 10) pe care îi situează între peucini și bastarni. Descrîind așezarea iazigilor dintre Dunăre și Tisa, Ptolemaeus amintește la cotul fluviului Dunărea (lingă Aquincum) de localitatea *Carpis* (III, 7, 1). Tot Ptolemaeus (III, 10, 7) arată că țărmlul începînd de la gura cea mai de miazănoapte a Istrului și pînă la gurile fluviului Borysthenes și ținutul din interior, pînă la fluviul Hierasos (Siret) este locuit mai jos de tirageții sarmatici, de *harpîi* ("Αρπίοι) ... Ptolemaeus menționează în această regiune și un oraș *Harpis* ("Αρπίς Πόλις) cu următoarele coordonate : longitudine 56° și latitudine 47°15'.

Călăuzindu-ne după coordonatele date pentru Piroboridava (54° longitudine și 47° latitudine) și polisul Tyras (56° longitudine și 47°40' latitudine), reiese că localitatea Harpis era mai aproape de Tyras decît de Piroboridava.

În funcție de informațiile transmise de Ptolemaeus, harpii și „polysul” Harpis, pot fi localizați în sudul R.S.S. Moldovenești și în sud-

a fost combătută de U. Kahrstedt, *op. cit.*, p. 87 și nu considerăm necesar să insistăm asupra ei.

³³ M. Macrea, în *Apulum*, VII, 1, 1968, p. 195.

³⁴ Zezi Gh. Bichir, în *SCIV*, 16, 1965, 4, p. 675, 685; idem, în *Dacia*, N.S., XI, 1967, p. 177 și urm. și M. Macrea, *loc. cit.*

³⁵ W. Tomaszek, *op. cit.*, p. 108; E. H. Minns, *Scythians and Greeks*, Cambridge, 1913, p. 124; V. Pârvan, *op. cit.*, p. 225.

³⁶ Cf. Gh. Ștefan și colab., *Izvoare...*, p. 33, n. 31. Zezi și părerea lui V. Pârvan, *op. cit.*, p. 225.

vestul Ucrainei ³⁷. În măsura în care Ptolemaeus redă fapte contemporane lui și nu mai vechi ³⁸, ar reieși că la mijlocul secolului al II-lea e.n. existau la nord de gurile Dunării, zona dintre Prut și Nistru, harpii, trib carpic ³⁹, sau înrudit cu carpii.

Pornind de la izvoarele mai sus amintite, cercetătorii moderni și contemporani au început să-i localizeze pe carpi în diverse regiuni din estul și nodrul Carpaților. Astfel Th. Mommsen ⁴⁰, C. Patsch ⁴¹, B. Rappaport ⁴², L. Schmidt ⁴³, Fr. Altheim ⁴⁴ și alții, îi situează pe carpi între Siret și Prut, iar W. Tomaszek ⁴⁵, C. Müller ⁴⁶ și E. Minns ⁴⁷ sînt tentați să extindă aria lor de răspîndire și în R.S.S. Moldovenească și Ucraina sud-vestică. La teritoriul Moldovei se gîndesc și unii cercetători români: I. Andrieșescu, ⁴⁸ V. Christescu ⁴⁹, R. Vulpe ⁵⁰, I. Nestor ⁵¹, B. Mitrea ⁵² etc.

După Ulrich Kahrstedt, carpii la început au locuit la est de Nistru, iar în secolul al II-lea au înaintat, de la est la vest, de-a lungul țărmlui nord-pontic, împingînd pe daci din teritoriile Nistrului și Prutului. Ținutul lor vestic era după Ptolemaeus, spune Kahrstedt, Prutul, iar după trei generații îi găsim la Dunărea de jos și în Dobrogea, inclusiv Delta Dunării ⁵³.

Dacii în vest, carpii în est, la Dunărea inferioară în luptă cu Roma, aceasta este situația în secolul al III-lea e.n., conchide învățatul amintit. După izvoarele literare, spune Ulrich Kahrstedt, reiese că în secolul al III-lea e.n., în lupta împotriva imperiului roman, carpii erau pe primul plan.

Spre deosebire de acești învățați, Gudmund Schütte îi fixează pe carpi numai în nord, între tagri la sud și bastarni la nord. În schimb, în Moldova de nord, respectiv podișul central moldovenesc, cercetătorul danez îi situa pe costoboci ⁵⁴. Și după părerea lui N. Gostar, carpii au locuit inițial în nordul Daciei ⁵⁵.

Ocupîndu-se de această problemă, V. Pârvan încearcă să-i localizeze, pe carpi deopotrivă în nordul și estul munților Carpați ⁵⁶. După părerea savantului român, carpii se întindeau în „chip compact de la Vistula

³⁷ V. Pârvan extinde pe harpi și la est de Nistru pînă la Nipru de jos (vezi *Gelica*, p. 242—243).

³⁸ Vezi discuțiile asupra acestei probleme la E. Simsek, *Velká Germanie Klaudia Ptolemaia*, IV, Brno, 1953, p. 661—664 și 678.

³⁹ Cf. V. Pârvan, *op. cit.*, p. 239.

⁴⁰ *Römische Geschichte*, V, p. 216.

⁴¹ În *RE*, III, col. 1608—1609.

⁴² *Op. cit.*, p. 25.

⁴³ *Op. cit.*, p. 204.

⁴⁴ *Die Soldatenkaiser*, p. 98; idem, *Le déclin du monde antique*, p. 245.

⁴⁵ *Op. cit.*, p. 108—109.

⁴⁶ Vezi V. Pârvan, *Gelica*, p. 239.

⁴⁷ *Op. cit.*, p. 124.

⁴⁸ *Op. cit.*, p. 65.

⁴⁹ *Op. cit.*, p. 73.

⁵⁰ Vezi în *Materiale*, I, p. 497—506.

⁵¹ Cf. *Istoria României*, I, 1960, p. 676—693.

⁵² *Ibidem*, p. 637—647.

⁵³ U. Kahrstedt, *op. cit.*, p. 84.

⁵⁴ G. Schütte, *Ptolemy's maps of northern Europe*, Copenhaga, 1917, p. 100—101 și harta de la fig. 17. Costobocii transmontani, amintiți de Ptolemaeus (III, 5, 9), sînt situați de Schütte în regiunea Vistulei, deasupra carpilor și bastarnilor.

⁵⁵ N. Gostar, în *Buletinul Universității Babeș-Bolyai*, p. 198; idem, în *Hăbășești*, p. 58.

⁵⁶ *Gelica*, p. 242—243.

și pînă la gurile Dunării și Niprului, pe întregul versant nordic și estic al munților lor — Carpații”. Numai această concluzie, afirma Pârvan, „ne poate lămuri de ce elementul getic (carpic) e răspîndit așa de departe chiar dincolo de Nistru, precum ne spune Ptolemaeus textual, tocmai prin „Ἀρπιοι pînă la Nipru de jos”. Afirmatia lui Ptolemaeus este întărită, după Pârvan, de toponimia și onomastica de la est de Nistru.

Eminentul savant român considera că W. Tomaschek are dreptate atunci cînd vede în calipizi și carpizi, pe carpi. Roferindu-se la localitatea Carpis menționată de Ptolemaeus (III, 7, 1), Pârvan spune „că acest nume nu poate fi despărțit de al dacilor carpi din regiunea vecină spre NE, în munții care ei înșiși poartă numele aceluiași popor...”⁵⁷. După Pârvan, prezența carpilor în regiunea Dunării panonice și a Carpaților Slovaciei este documentată încă de pe vremea lui Herodot (IV, 49), care vorbește despre un rîu *Carpis*. În legătură cu Κορπίλοι⁵⁸, învățatul român consideră că Norbert Jokl (Streitberg-Festgabe, Leipzig, 1924, p. 179) „compară cu dreptate numele poporului tracic din Rhodope oriental la est de Trausi, Κορπίλοι, cu numele marelui neam getic din nordul Dunării κάρποι”⁵⁹.

Pentru istoricul problemei, amintim și părerea cercetătorului transilvănean Al. Ferenczi, care încerca să-i localizeze pe carpi în estul Transilvaniei, în zona Ciucului. Scoțind în evidență unitatea geografică a acestei regiuni, care ar putea să „ofere destule posibilități de trai pentru un popor mai mic de munte”, Al. Ferenczi considera că aici a fost „țara carpo-dacilor” și „identifica” Cumidava cu cetatea cea mare de pe „Piscul Cetății” de lângă Tușnadul Ciucului, socotind-o capitala carpo-dacilor⁶⁰.

O contribuție hotărîtoare în problema localizării carpilor au adus-o cercetările arheologice din ultimele două decenii, cercetări care demonstrează că populația carpică a locuit intens actualul teritoriu al Moldovei⁶¹. Sînt unele indicii arheologice care arată că urmele de locuire carpică nu lipsesc nici din zona de la est de Prut⁶².

După părerea noastră, în carpi trebuie să vedem un trib tracodacic, care inițial a locuit în regiunea Carpaților răsăriteni și cu timpul s-a extins treptat, așa încît în secolele II—III e. n., a ajuns să stăpînească cea mai mare parte din teritoriul geto-dacic de la est de Carpați. Sînt probabil acei *Carpiani* fixați de Ptolemaeus (III, 5, 10) la mijlocul secolului al II-lea e. n., între peucini și bastarni. În problematicii *calipizi* și *carpizi*, amintiți de izvoarele literare antice (Herodot, Strabon, Pomponius Mela, Ephoros și Pseudo-Scymnos) și puși de majoritatea cercetătorilor în legă-

⁵⁷ *Ibidem*, p. 223.

⁵⁸ Trib în Tracia. Originea numelui — „probabil variantă a temei *Karp — din Carpatēs ori Carpi”, vezi I. I. Russu, *op. cit.*, p. 99, unde sînt adunate și izvoarele literare antice.

⁵⁹ V. Pârvan, *op. cit.*, p. 233—234.

⁶⁰ Al. Ferenczi, *Cetăți antice în județul Ciuc*, în *ACMIT*, IV (1932—1938), Cluj, 1938, p. 345—346. Pentru localizarea Cumidavei la Rîșnov, vezi M. Macrea, *Cumidava*, în *AISC*, IV (1941—1943), Sibiu, 1944, p. 234—261.

⁶¹ Vezi situația descoperirilor cunoscute pînă în 1967, la Gh. Bichir, în *Dacia*, N. S., XI, p. 171—224; nu aparțin carpilor descoperirile din nordul Moldovei.

⁶² Ne referim la unele cîni de tip carpic descoperite în morminte sarmatice la Bocani (r. Fălești), Negurenii (r. Telenești), Șoldănești (r. Rezina), Prajila (r. Florești) etc. Materiale văzute cu prilejul unei călătorii de studii făcute în U.R.S.S. Pentru Bocani, vezi G. B. Fedorov, *К вопросу о Сарматской культуре в Молдавии*, în *Izvestia-Kisinev*, 4 (31), 1956, p. 53, fig. 3; p. 60, fig. 9/1—8. Restul materialului este inedit. Descoperirile de

tură cu carpii, noi nu putem vedea decât cel mult triburi de origine traco-dacică, înrudite cu carpii⁶³. Deci, nu poate fi vorba, așa cum credea Ulrich Kahrstedt, că inițial carpii ar fi locuit la est de Nistru și începînd cu secolul al II-lea e. n., ei ar fi început să se deplaseze spre vest, în teritoriul dacic.

La fel, ținînd seama de descoperirile arheologice, nu poate fi acceptată nici teza conform căreia carpii ar fi venit din nord⁶⁴ pe actualul teritoriu al Moldovei.

În ultimul timp au început să apară materiale carpice și în Transilvania, la Mediaș-Baia de Nisip⁶⁵, Bezid⁶⁶, Archiud-Hînsuri⁶⁷, Ormeniș⁶⁸ (jud. Sibiu) și în alte locuri⁶⁹. Dacă descoperirile făcute în interiorul provinciei pot fi explicate ca pătrunderi din mediul carpic sau transplantări de populație făcute de imperiu, materialele cunoscute în estul Transilvaniei

la Șoldănești și Prajila au fost făcute de V. I. Markevici, iar cele de la Negureni, de A. A. Nudelman. La Șoldănești, nu prea departe de Nistru, credem că poate fi vorba de o așezare carpică (materialul adunat dintr-o periegheză de V. I. Markevici), a cărei cercetare se impune. Prezența acestor materiale în spațiul dintre Prut și Nistru, la care se adaugă și numărul mic al descoperirilor sarmatice: 13 pe teritoriul R. S. S. Moldovenești și trei în Bugeac (R. S. S. Ucraina); în cele mai multe locuri din R. S. S. Moldovenească fiind vorba de descoperiri izolate (Varvarovka, Șoldănești, Pervaia Maia etc.) ne fac să credem că și pe teritoriul dintre Prut și Nistru carpii au conviețuit cu sarmații. Rămîne ca cercetările viitoare să arate care era raportul dintre carpi și sarmați în această zonă. Probabil că urmele carpice sînt mult mai puține decît în teritoriul de la vest de Prut, aici (în R. S. S. Moldovenească) existînd probabil și bastarni tîrzii.

Părerea unor cercetători de la Chișinău, că pe teritoriul R. S. S. Moldovenești, am avea de-a face cu urme de tip Cerneahov—Sîntana de Mureș încă din secolul al II-lea e. n. nu ni se pare întemeiată, judecînd după descoperirile făcute pînă în prezent. La fel, de o locuire exclusiv sarmatică în secolele II—III e. n. a teritoriului R. S. S. Moldovenești, credem că nu se poate vorbi.

⁶³ Pentru prezența urmelor arheologice traco-getice în steele nord-pontice, cf. T. D. Zlatkovskaia, *Племенной Союз героев под руководством Бурбисты (I. в. до н. э.)* în *VDI*, 52, 1955, 2, p. 89—91; A. V. Burakov, *Городище дилас козирки поблизу Ольбії* în *Археологичні пам'ятки УРСР*, XI, 1962, p. 71, fig. 23 și pl. IV/4; A. I. Meliukova, *К вопросу о границе между скидами и гетами, в Древние Фракийцы в северном причерноморье*, Moscova, 1969, p. 61—80; M. I. Viazmitina, *Фракийские элементы в культуре населения городищ нижнего Днепра*, în același volum, p. 119—134.

Este interesant de subliniat faptul că pornind de la studiul toponimic și onomasticii, cercetători ca E. H. Minns (*op. cit.*, p. 38). G. G. Mateescu (*Nomi traci nel territorio scito-sarmatico*, în *ED*, II, 1924, p. 223—238), V. Pârvan (*op. cit.*, p. 242—247) și I. I. Russu (*SCIV*, IX, 1958, 2, p. 303—335) au admis existența unei populații traco-getice mai vechi decît secolul I î. e. n., între Nistru și Nipru, pe țărmul Pontului Euxin, care a fost eventual consolidată prin expansiunea de scurtă durată a lui Burebista (Cf. Gh. Bichir, *Sarmații și pătrunderea lor la Dunărea de jos*, în *Peuce*, I, Tulcea, 1970 (sub tipar).

⁶⁴ Vezi N. Gostar, *op. cit.*, p. 198; D. Tudor *Răscoale...*, p. 73—74; S. Morintz, în *Dacia*, N. S., III, p. 468; Iulian Antonescu, în *RevMuz*, II, 1965, nr. special, p. 440; Gh. Diaconu, în *Studii și materiale*, II, Ploiești, 1969, p. 16.

⁶⁵ I. H. Crișan, în *Din activitatea științifică a Muzeului raional din Mediaș*, p. 40—41.

⁶⁶ Zoltán Székely, în *Materiale*, VII, p. 184—185, fig. 7/3 și 9/2—3 și Gh. Bichir, în *Dacia*, N. S., XI, p. 223, n. 98.

⁶⁷ Material inedit. Cercetări Șt. Dănilă.

⁶⁸ Material inedit.

⁶⁹ Necropola de la Soporul de Cîmpie este atribuită fie populației daco-romane (vezi D. Protase, *Le cimetièrre de Soporul de Cîmpie, un nouveau témoignage de la présence des Daces en Dacie Romaine*, în *Dacia*; XIII, 1970, p. 291—317), fie carpiilor (vezi K. Horedt, *Unele probleme privind răsplîndirea culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov în România*, în *SCIV*, 18, 1967, p. 583—585; idem, *Transilvanien im ersten Jahrhundert nach der Preisgabe der Provinz Dazien*, în *Acta Antiqua Philippopolitana — Studia Historica et Philologica*, Sofia, 1963, p. 162 și M. Macrea, *Romani e Daci nella Provincia Dacia*, în *Archeologia Classica*, XIX, 1, 1967, p. 160; idem, în *Apulum*, VII, 1, 1968, p. 197—198.

pun și problema persistenței populației daco-carpice în această regiune. Rămine ca cercetările viitoare să confirme una din ipoteze, sau pe amândouă, deoarece ele nu se exclud; ambele teze sînt plauzibile.

Începînd cu sfîrșitul secolului al II-lea e.n., sigur în prima jumătate a secolului al III-lea unele grupuri de carpi pătrund și în Muntenia, așa cum arată cercetările arheologice efectuate la Mătăsaru, București-Militari etc. Urmele carpice lipsesc din spațiul cuprins între limes-ul alutan și cel transalutan.

În ultimul timp au început să apară materiale carpice și în Oltenia (Dacia Malvensis). Descoperirile, încă inedite, se încadrează în limitele secolului al III-lea e.n. și pot fi puse pe seama unor transplantări de populație, făcute probabil în urma evenimentelor din anii 245 — 247.

Presiunea carpilor și a roxolanilor a obligat imperiul să construiască limes-ul transalutan, care va fi distrus tot de carpi în anul 245.

Studiind îndelungata istorie a geto-dacilor, constatăm că întotdeauna a existat un trib hegemon, care a reușit să polarizeze în jurul său numeroase alte triburi geto-dacice. Așa se explică de ce în diferite perioade istorice se vorbește numai de daci, sau în epoca mai tîrzie (secolele II — III e.n.) cu precădere de costoboci sau carpi, populații a căror incursiuni în imperiul roman ne sînt cunoscute ⁷⁰.

Problema conflictelor dintre carpi și romani a fost tratată de aproape toți cercetătorii străini care s-au ocupat de istoria goților și mai puțin de specialiștii români. Dintre cercetătorii români amintim pe R. Vulpe ⁷¹ și B. Mîrea ⁷². Faptul că specialiștii în istoria goților discută această problemă este explicabil, deoarece adesea carpilor au atacat împreună cu goții imperiul roman. Desigur că uneori istoricii germaniști au exagerat rolul goților și au diminuat pe cel al carpilor ⁷³, după cum și în istoriografia românească au existat cazuri cînd s-a exagerat puterea carpilor ⁷⁴.

Bazîndu-se pe știri literare și epigrafice antice, toți istoricii români și străini i-au considerat pe carpi printre cei mai primejdioși dușmani ai imperiului la Dunărea de jos, în secolul al III-lea e.n. Iordanes însuși socotea pe carpi ca o seminție totdeauna gata de război, adeseori primejdioasă pentru romani ⁷⁵.

În stadiul actual al cercetărilor nouă ni se pare mai plauzibilă ipoteza conform căreia la Soporul de Cîmpie avem de-a face cu o necropolă daco-romană (secolele II—III e.n.), în cadrul căreia se constată elemente carpice. În măsura în care nu se va putea explica proveniența obiectelor de tip carpic pe calea schimbului, va trebui să admitem prezența etnică a unui grup de carpi (în a doua jumătate a secolului III e.n.) în acest complex daco-roman (carpi transplantați în cadrul unei așezări daco-romane existente).

⁷⁰ M. Macrea consideră că în secolul III e.n. denumirea de carpi, folosită în inscripții și de autorii antici, ar avea un sens mai larg și ar indica pe dacia liberi în general (vezi *Apulum*, VII, 1, 1968, p. 194). Lucrul este posibil, tot așa cum este posibil, ca sub numele de daci, să se ascundă uneori, în izvoarele literare sau inscripții, cel de carpi.

⁷¹ Vezi *Histoire ancienne de la Dobroudja* (se va cita *HAD*), Bucurest, 1938, p. 257, 262—264, 266, 271, 275, 279, 284, 286, 381, 412; idem, în *Din istoria Dobrogei* (se va cita *DID*), II, București, 1968, p. 231—235, 240, 242, 254, 273—274, 276 și 282.

⁷² *Istoria României*, I, 1960, p. 639—647.

⁷³ Fr. Altheim, *Le déclin . . .*, p. 250; idem, *Die Soldatenkaiser*, p. 103. De altfel, majoritatea istoricilor, din lipsă de date, au minimalizat rolul jucat de carpi la Dunărea de jos, rezervîndu-le locul de secundanți ai goților.

⁷⁴ V. Pârvan, *op. cit.*, p. 242.

⁷⁵ *Genus hominum ad bella nimis expeditum qui saepe fuere. Romanis infesti* (Getica, 91,25).

Este interesant de subliniat că incursiunile carpilor și respectiv ale carpo-goților, în provinciile dunărene au avut loc în special în perioadele de criză, când trupele imperiale se aflau angajate în disputa pentru tron sau purtau lupte la alte frontiere ale imperiului, fapt ce presupune o bună cunoaștere de către carpo-goți nu numai a tacticii și strategiei militare, ci și a realităților din imperiu.

În prima jumătate a secolului al III-lea e.n. conducerea coaliției anti-romane la Dunărea de jos au avut-o carpii ⁷⁶, iar începînd cu mijlocul acestui secol, conducerea au preluat-o goții, noii stăpîni ai stepelor nord-pontice.

Carpicii au constituit o puternică uniune de triburi în care intrau și elemente eterogene (sarmați, costoboci etc.).

Documentarea de care dispunem cu privire la conflictele dintre carpi și romani este săracă și de multe ori ea se reduce la o simplă mențiune epigrafică sau numai la titlul onorific de *Carpicus Maximus*.

Pînă nu de mult istoricii considerau că primul contact armat dintre carpi și romani a avut loc în timpul lui Caracalla (anul 214), pornindu-se de la o inscripție descoperită în 1896 de V. Dobrusky, la Oescus (Ghigen în Bulgaria) și greșit interpretată de autor ⁷⁷. În urma unui studiu atent, prof. D. Tudor a constatat că pe inscripție nu este vorba de un război al lui Caracalla cu carpii ci cu cennii ⁷⁸.

La fel, părerea conform căreia Maximin Tracul ar fi luptat cu carpii în 236 ⁷⁹, nu mai poate fi susținută, întrucît și de data aceasta documentul epigrafic pe baza căruia se postulase acest lucru ⁸⁰ s-a dovedit a fi greșit interpretat. Documentul în discuție, întregit și cu alte fragmente, a permis prof. D.M. Pippidi să constate că inscripția nu este din vremea lui Maximin Tracul, ci din timpul lui Gordian (anul 240) și conținutul ei nu se referă la un război, ci la refacerea din temelie a halelor de la Histria ruinate de vechime ⁸¹.

Primul mare atac carpic a avut loc abia în 238, cînd carpii și goții au invadat Moesia Inferior. Pe baza unei informații din *Historia Augusta* s-a crezut că și cetatea Histria ar fi fost distrusă cu acest prilej ⁸². Inscripțiile și descoperirile monetare dovedesc însă că Histria și-a continuat dezvoltarea normală în această vreme, mai mult încă, cetatea a bătut monede proprii într-o proporție și mai mare ca înainte ⁸³.

⁷⁶ Cf. Gh. Bichir, în *Dacia*, N.S., XI, p. 221.

⁷⁷ Vezi toate datele cu privire la această problemă la D. Tudor, *La prétendue guerre de Caracalla contre les Carpes*, în *Latomus*, XIX, 1960, p. 350—356. Inscripția se păstrează în Muzeul din Sofia.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ S-a căutat chiar să se precizeze că luptele au avut loc la Dunărea de jos, în sudul Moldovei (cf. R. Vulpe, *HAD*, p. 262; ulterior autorul a renunțat la această teză; cf. *DID*, II, p. 224).

⁸⁰ V. Pârvan, *Histria*, VII, p. 82—84. Cele șase fragmente din inscripția publicată de V. Pârvan au fost descoperite la temelia porții mari de la Histria.

⁸¹ D.M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*, ed. a II-a, București, 1967, p. 468—480.

⁸² *Sub his (Maximo) et Balbino) pugnatum est a Carpis contra Moesos. Fuit et Scythici belli principium, fuit et Histriae excidium eo tempore, ut aulem Dexippus dicit, Histricae civitatis (SHA, XXI, 16, 3).*

⁸³ D. M. Pippidi, *op. cit.*, p. 466 și urm.; R. Vulpe, în *DID*, II, p. 230.

Deși Iulius Capitolinus amintește numai de carpi cu prilejul invaziei din 238, este sigur că alături de carpi au fost și goții, așa cum ne informează Petrus Patricius ⁸⁴.

Pentru a respinge din imperiu pe invadatori și a destrăma coaliția carpo-gotică, guvernatorul Moesiei, Tullius Menophilus a cumpărat retragerea goților, prin plata unor subsidii, fapt ce a nemulțumit pe carpi. Drept urmare carpii cer și ci subsidii de la imperiu motivînd că ci, carpii, sînt mai puternici decît goții ⁸⁵. Abilul comandant roman în loc să le dea subsidii, întărește paza frontierei, sfidîndu-i astfel pe carpi. Refuzul de a plăti subsidii a fost poate dictat și de teama de a nu se repeta situația din vremea lui Decebal, cînd viteazul rege dac a folosit aceste subsidii pentru întărirea puterii militare a dacilor, îndreptată apoi împotriva romanilor.

Incursiunea carpo-gotică din 238 a produs pagube materiale și a stîrnit multă panică în Moesia Inferior, așa cum reiese dintr-o inscripție descoperită la Durostorum ⁸⁶, în care un locuitor al acestui oraș aduce mulțumiri zeilor pentru că a scăpat din captivitatea barbarilor (*receptus ex captivitate barbarorum*) în anul consulatului lui Pius și Proculus (*Pio et Proculo consulibus*), adică în 238. Cu acest prilej a avut de suferit și cetatea Marcianopolis, ale cărei ziduri au fost întărite din ordinul lui Menophilus ⁸⁷.

Carpicii și goții fiind principalii atacatori ai imperiului la Dunărea de jos, în secolele III—IV, nu odată s-a întimplat ca atunci cînd izvoarele literare vorbesc de dușmani (*hostes*) ai imperiului, istoricii moderni și contemporani să presupună că aceștia au fost carpicii sau goții, căutînd uneori să aducă în sprijinul acestor ipoteze chiar dovezi arheologice. Semnificativ în acest sens este presupusul atac al carpilor din 242.

Pornindu-se de la o știre din *Historia Augusta* (Vita Gordiani) ⁸⁸ conform căreia împăratul Gordian, pe cînd se îndrepta în fruntea unei puternice armate împotriva părților, aflînd de pătrunderea unor dușmani în Tracia și Moesia, a fost nevoit să zăbovească aici pentru a-i alunga pe invadatori, unii istorici au presupus că acești *hostes* au fost carpicii, care au atacat în același timp și Dacia romană ⁸⁹.

În legătură cu acest presupus atac al carpilor din 242, era pusă îngroparea a nu mai puțin de zece tezaure monetare, descoperite pe teritoriul provinciei Dacia: Săpata de jos (jud. Argeș), Dobridor, Vîrtopu, Băilești (jud. Dolj), Așel, Ocna Sibiului, Apoldul Mic (jud. Sibiu), Geomal (jud. Alba), Jeledinți (jud. Hunedoara), Țaga (jud. Cluj) ⁹⁰. Tot cu acest

⁸⁴ FGH, IV, 186, frag. 8.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ CIL, III, 12455.

⁸⁷ R. Vulpe, HAD, p. 264; idem, în DID, II, p. 232.

⁸⁸ SHA, XX, 26, 11—13.

⁸⁹ V. Christescu, în Istros, I, 1934, p. 73—80; idem, *Istoria militară*, p. 91; Fr. Altheim, *Le déclin . . .*, p. 245; M. Macrea și D. Protase, *Tezaurul de monete imperiale romane de la Geomal și invazia carpilor din anul 242 în Dacia*, în SCȘ. Cluj, V, 1954, 3—4, p. 495—559; R. Vulpe, M. Macrea și B. Mitrea, în *Istoria României*, I, p. 456, 528, 642—643; D. Tudor, *Răscoale . . .*, p. 51; idem, în *Historia*, XIV, 3, p. 374.

⁹⁰ Cf. C. Preda, *Tezaurul monetar de la Birca (jud. Dolj) și unele probleme privind atacurile carpilor din anii 242 și 245 în Dacia*, în SCN, IV, 1968, p. 190—191.

prilej se considera că a fost părăsit⁹¹ sau străpuns⁹² limes-ul transalutan și a fost abandonat capul de pod roman de la Bărboși⁹³.

Cercetări numismatice mai noi au demonstrat însă că tezaurele în cauză n-au putut fi îngropate în anul 242, întrucît ele conțin și monede emise după această dată (243 sau 244)⁹⁴. Îngroparea tezaurelor a fost determinată probabil de invazia carpilor din 245⁹⁵.

Importanța atacului din 245 a fost subliniată de aproape toți istoricii care s-au ocupat de politica imperiului roman la Dunărea de jos. Mai mult, unii istorici chiar au exagerat urmările acestui eveniment pentru provincia Dacia. Astfel, pornind de la împrejurarea că în săpăturile executate de C. Torma în castrul roman de la Ilișua monedele merg numai pînă la Filip Arabul⁹⁶, J. Jung tragea concluzia că romanii au evacuat castrele de la frontiera nordică sub presiunea carpilor⁹⁷. Păreră lui Jung a fost împărtășită și de alți cercetători⁹⁸. S-a susținut de asemenea că mulți locuitori au emigrat cu acest prilej din Dacia romană. După A. Alföldi, Dacia „bolește” în urma invaziei carpice din 245 — 247, situația provinciei Dacia după acest atac fiind comparată cu aceea a Pannoniei după invazia hunică din 376⁹⁹.

Deși invazia carpilor din 245 a dat naștere unui adevărat război, care a durat pînă la 247, totuși urmările n-au fost atît de grave precum au presupus cercetătorii mai sus amintiți¹⁰⁰. Dacia se reface treptat și viața în provincie își reia cursul normal, specific unei regiuni de frontieră.

Amploarea luptelor din 245 — 247 rezultă atît din unele inscripții și izvoare literare cît și din descoperirile arheologice și numismatice.

În afară de cunoscutul altar de la Apulum, ridicat de C. Valerius Serapio, drept mulțumire că a reușit să scape de captivitatea carpilor — a *Carpis liberatus*¹⁰¹ — avem inscripția (stela funerară) de la Intercisa (Dunapentele).

⁹¹ V. Christescu, în *Istros*, I, p. 75; idem, în *Dacia*, V—VI, 1935—1936, p. 447; idem, *Istoria militară*, p. 91; Fr. Altheim, *op. cit.*, p. 245.

⁹² M. Macrea și D. Protase, *op. cit.*, p. 354; R. Vulpe și B. Mitrea, în *Istoria României*, I, 1960, p. 456, 642—643; D. Tudor, *Olenia romană*, p. 38.

⁹³ Cf. R. Vulpe și B. Mitrea, în *Istoria României*, I, 1960, p. 529—643.

⁹⁴ Cf. C. Preda, *op. cit.*, p. 189—196, și B. Mitrea, *Tezaurul monetar roman de la Săpata de jos și prăbușirea limes-ului transalutan*, în *SCN*, IV, p. 202—206.

⁹⁵ *Ibidem*. În legătură cu incursiunea carpilor din 245, vezi și lucrările lui B. Mitrea din *SCIV*, IV, 1953, 3, p. 611—640, și din *NÉH*, I, Bucurest, 1955, p. 149—160. Păreră lui B. Mitrea că în 245 carpii au pătruns în Balcani (vezi *NÉH*, I, 1955, p. 157—158) este combătută de B. Gerov care pune tezaurele în discuție, în legătură cu invazia goșilor din timpul lui Decius (vezi *Die gotische Invasion in Mösien und Thrakien unter Decius im Lichte der Hortfunde*, în *Acta Antiqua Philippopolitana — Studia Historica et Philologica*, VI, 1962, p. 127 și urm.).

⁹⁶ Vezi lista la C. Torma, în *Erdélyi Múzeum egyetl évkönyvei*, III, 1864, p. 31—34.

⁹⁷ J. Jung, *Roemer und Romanen in den Donauländern*, Innsbruck, 1877, p. 176.

⁹⁸ B. Rappaport, *op. cit.*, p. 33; L. Schmidt, *op. cit.*, p. 205.

⁹⁹ A. Alföldi, *A gót mozgalom és Dácia feladása*, extras din rev. *Egyetemes Philologiai Közlöny*, 1929—1930, p. 31—32.

¹⁰⁰ Cf. C. Daicovicu, *Problema continuității în Dacia*, în *AISC*, III, 1941, p. 200—270; M. Macrea, *Monetele și părăsirea Daciei*, în *AISC*, III, 1941, p. 277—279; idem, în *Istoria României*, I, 1960, p. 456—457 și D. Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismatice*, București, 1966, p. 15—234.

¹⁰¹ *CIL*, III, 1054.

Descoperit în 1913 de Antal Hekler, importantul document epigrafic a fost pus în valoare abia în 1963 de către Sándor Soproni¹⁰². Este vorba de o piatră funerară pusă în cinstea lui *Publius Aelius Proculus*, care a făcut parte din garda personală a împăratului și care a murit la *Castellum Carporum*, în războaiele dacice — *bello dacico desiderato ad Castellum Carporum* — cum spune textul. Sándor Soproni consideră că *Castellum Carporum* se referă sigur la războiul cu carpii. Teza a fost acceptată și de alți cercetători¹⁰³. În sprijinul acestei păreri ar veni și relatările lui Zosimus, care prezintă destul de sumar domnia lui Filip Arabul, dar vorbește pe larg despre lupta de la cetatea carpilor. Relatările lui Zosimus (I,20)¹⁰⁴ și textul inscripției de la Intercisa se referă foarte probabil la același eveniment și astfel cetatea menționată de Zosimus poate fi identificată cu *Castellum Carporum*.

Amploarea acestor lupte este sugerată de prezența trupelor preto-riene (care implică și prezența împăratului) și a trupelor aduse de la Rin¹⁰⁵. Luptele începute în 245 au durat pînă în primăvara anului 247. Ultima mare bătălie a avut loc la *Castellum Carporum* și aici a murit P. Aelius Proculus. D. Tudor consideră că în timpul acestor lupte cel mai mult a avut de suferit Dacia Inferioară¹⁰⁶.

Datele de care dispunem nu sînt suficiente pentru a localiza această cetate. De asemenea, nu știm precis dacă *Castellum Carporum* este într-adevăr o localitate sau se referă în mod general la o cetate ridicată de carpi și stăpînită de ei permanent sau temporar. Descrierea lui Zosimus ne-ar face să credem că este vorba de o fortificație¹⁰⁷. Încercările de localizare făcute pînă în prezent nu sînt concludente. Sándor Soproni se gîndea la teritoriul Transilvaniei de azi, poate la nord de Dacia, în teritoriul carpic, spune cercetătorul maghiar¹⁰⁸. După părerea prof. D. Tudor, *Castellum Carporum* a putut fi în Muntenia, regiune controlată de carpi și unde ei aveau posibilitatea să construiască asemenea fortificații de pămînt¹⁰⁹. M. Macrea spunea: „Nu este exclus ca sub această denumire să se înțeleagă o localitate fortificată a dacilor din ținutul din fața Pannoniei Inferior, amintind prin numele ei localitatea mai veche *Carpis* din aceeași regiune, atestată de Ptolemaeus¹¹⁰. Deși admite ipoteza că războiul în care a murit P. Aelius Proculus este cel din 245 — 247, totuși M. Macrea spune: „Noi nu excludem însă nici posibilitatea ca *bellum Dacicum* din inscripția de la Intercisa să nu fie cel din vremea lui Filip Arabul cu carpii, căc certitudine deplină în această privință inscripția nu oferă, ci mai sus amin-

¹⁰² *Castellum Carporum*, în *FoliaArch*, XV, Budapesta, 1963, p. 43—54; *Eine neue Inschrift aus Intercisa*, în *Klio*, 46, 1965, p. 367—370.

¹⁰³ C. Daicovicu, *Einige Probleme der Provinz Dazien während des 3. Jahrhunderts*, în *STCl*, VII, 1965, p. 242, n. 2; D. Tudor, în *Historia*, XIV, 3, p. 375, n. 29; M. Macrea, în *Apulum*, VII, p. 187.

¹⁰⁴ Zosimus, în *CSHB (Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae)*, ed. I, Bekkeri, Bonn, 1837, p. 22.

¹⁰⁵ Au fost aduse unități din legiunea XXII Primigenia ce-și avea lagărul la Mainz și din legiunea VII Claudia ce-și avea sediul la Viminacium (cf. D. Tudor, *op. cit.*, p. 370—371, și B. Mitrea, în *Istoria României*, I, p. 368—380).

¹⁰⁶ D. Tudor, *op. cit.*, p. 368—380.

¹⁰⁷ Sándor Soproni crede că poate fi o cetate permanentă (vezi *FoliaArch*, XV, p. 52).

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 51—52, și *Klio*, 46, p. 370.

¹⁰⁹ D. Tudor, *op. cit.*, p. 375, n. 29.

¹¹⁰ Vezi în *Apulum*, VII, 1, p. 187.

titul război dacic din vremea lui Maximin Tracul”¹¹¹. Personal, bazându-ne pe apropierile ce se pot face între relatările lui Zosimus și textul inscripției de la Intercisa, subscriem la părerea că în ambele documente poate fi vorba de aceeași cetate, care trebuie legată de carpi și respectiv de evenimentele din 245 — 247.

Castellum Carporum nu putea exista decât în teritoriul stăpinit de carpi și nu departe de frontiera „țării carpilor”, căci romanii nu se puteau aventura prea mult în teritoriul „barbar”. În ce măsură este vorba de o cetate de piatră, așa cum înclină să creadă Sándor Soproni sau o simplă fortificație de pământ cum consideră D. Tudor, este greu de precizat. Totuși, pornind de la relatările lui Zosimus (I, 20), înclinăm spre ipoteza existenței unei fortificații de piatră¹¹².

Faptul că în inscripție se vorbește de un război dacic și nu de unul carpic nu trebuie să ne surprindă, deoarece carpii erau daci prin origine și foloseau aceeași tactică de luptă ca și geto-dacii; de asemenea, luptele au avut loc pe teritoriul dacic. După aceste lupte înverșunate romanii părăsesc limes-ul transalutan și se retrag pe linia Oltului. O emisiune monetară specială cu efigia *Victoria Carpica* și acordarea de către senat a titlului onorific de *Carpicus Maximus* lui Filip Arabul au consacrat victoria Romei asupra carpilor, victorie obținută destul de greu.

Începând cu mijlocul secolului al III-lea e.n., conducerea coaliției antiromane la Dunărea de jos a fost preluată de goți, noii stăpîni ai stepelor nord-pontice. Carpii vor continua să facă incursiuni în imperiu și în a doua jumătate a secolului al III-lea e.n. și în secolul al IV-lea, fie singuri, fie alături de goți și alte neamuri transdanubiene, așa cum s-a întâmplat în timpul împăraților Decius și Galienus¹¹³. În 272 carpii sînt înfrinți de Aurelian între Carsium și Sucidava¹¹⁴. Cei prinși în luptă au fost colonizați în imperiu¹¹⁵ și după unii cercetători, atunci pare să fi luat ființă *Vicus Carporum*¹¹⁶, amintit mai tîrziu de Ammianus Marcellinus (XXVII, 5,5). Împăratului Aurelian i se conferă titlul de *Carpicus Maximus*¹¹⁷. În timpul lui Aurelian are loc și retragerea romanilor din Dacia, fapt ce a determinat pe unii istorici să considere că teritoriul fostei provincii a fost ocupat de goți¹¹⁸. Cercetări mai noi contrazic această teză și arată că nu goții, ci carpii și dacii liberi din vest au pătruns pe teritoriul

¹¹¹ *Ibidem*.

¹¹² Istoricul antic folosește denumirea de $\phi\rho\upsilon\pi\tau\omicron\nu$.

¹¹³ În legătură cu atacurile din vremea lui Gallienus, exagerate de unii cercetători, vezi C. Daicovicu, *op. cit.*, p. 243 și urm. De notat că teza lui A. Alföldi, conform căreia în timpul lui Gallienus au fost retrase garnizoanele militare și o bună parte din administrația din Dacia și în locul lor a fost instaurat un foederatus barbar, la început carpii, schimbați apoi de goți între 260—270 (vezi *A gît mozgalom* . . . , p. 38 și urm.), nu poate fi susținută pe baza documentației actuale.

¹¹⁴ *CIL*, III 12456; 7581; B. Rappaport, *op. cit.*, p. 97—98; L. Homo, *Essai sur le règne de l'empereur Aurélien*, Paris, 1904, p. 109.

¹¹⁵ Aurelius Victor, *Caesares*, 39 43.

¹¹⁶ Cf. R. Vulpe, *HAD*, p. 276; idem, în *DID*, II, p. 273.

¹¹⁷ Flavius Vopiscus (*SHA*, Aurelianus, 30, 4—5) spune că împăratul cînd a aflat că senatul i-a acordat titlul de *Carpicus Maximus* (el se afla atunci în *Moesia Inferioară*) ar fi exclamat: *superest patres conscripti ut me etiam Carpiculum vocetis* (rămîne senatori să mă mai chemați și *Carpiculum*). *Carpiculum* era un fel de încălțăminte. Probabil că Aurelian considera titlul acordat prea puțin important față de celelalte pe care le avea (cf. R. Vulpe, în *DID*, II, p. 273).

¹¹⁸ Vezi Fr. Altheim, *Die Soldatenkaiser* . . . , p. 103; idem, *Le déclin* . . . , p. 250.

fostei Dacii romane¹¹⁹. Goții vor pătrune mai târziu (către mijlocul secolului al IV-lea) în unele regiuni ale fostei provincii (Transilvania).

Desele incursiuni ale earpilor au determinat imperiul să întreprindă o mare ofensivă, condusă de Galerius între 295 — 297. Luptele au fost înverșunate și s-au încheiat prin înfrângerea carpilor. Victoria obținută de romani a adus celor doi auguști, Diocletian și Maximian, ca și celor doi caesari, Galerius și Constantius Chlorus, titlul de *Carpicus Maximus*¹²⁰. Eusebius (VIII, 17, 3), spune că Galerius a luat de șase ori titlul de *Carpicus Maximus*.

Izvoarele antice afirmă că în urma acestei victorii, întreaga seminție carpică a fost transferată în imperiu¹²¹. Ammianus Marcellinus (XXVIII, 1, 5) arată că ei au fost colonizați în Pannonia la Sopianae, dar se crede că au fost așezați și în alte provincii, cum ar fi de pildă Scitia Minor. De atunci dăinuie probabil și *Vicus Carporum*¹²². În Dobrogea carpii sînt documentați în special pe linia Dunării¹²³.

Pierderile suferite de carpi în aceste lupte, ca și strămutarea unui mare număr dintre ei în imperiu, au slăbit considerabil forța lor militară. De acest lucru au profitat goții, care și-au extins dominația peste teritoriul extracarpatic al Daciei. Carpii au continuat însă să trăiască pe vechiul lor teritoriu (au conviețuit cu goții) și în timpul lui Constantin cel Mare ne este semnalată din nou prezența lor agresivă la Dunărea de jos. În urma victoriilor obținute, împăratul a luat titlul de *Carpicus Maximus* (în 318 sau 319). În 381, atrași de huni și sciri, carpii pătrund din nou în imperiu, dar sînt respinși de Theodosius I, așa cum am arătat mai sus cînd am discutat termenul de *Καρποδάκαι* folosit de Zosimus (IV, 34). Este ultima mențiune a carpilor în izvoarele literare.

LES CARPES DANS L'HISTORIOGRAPHIE ROUMAINE ET ÉTRANGÈRE

F.ÉSUMÉ

En fonction des sources littéraires et des données archéologiques, l'auteur de la présente étude discute les principaux problèmes soulevés

¹¹⁹ Cf. I. Nestor, în *Istoria României*, I, p. 684; N. Vlassa, în *SCIV*, XVI, 1965, 3, p. 501—518; Gh. Bichir, în *Dacia*, N. S., XI, 1967, p. 223; M. Macrea, în *Apulum*, VII, 1, 1968, p. 198.

¹²⁰ Cf. A. Stein, în *RE*, III, col. 1610.

¹²¹ Aurelius Victor, *Caesares*, 39—43; Eutropius, IX, 25, 2; Orosius, VII, 25, 12. Despre netemeinicia acestor știri am vorbit mai sus.

¹²² Cf. Gh. Bichir, în *Dacia*, N.S., XI, 1967, p. 223, n. 104 și M. Macrea, în *Apulum*, VII, 1, 1968, p. 196.

¹²³ Cf. Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 223, n. 104. Carpii au fost așezați pe linia Dunării, în apropierea unor cetăți, probabil pentru a putea fi supravegheați mai bine de ostașii romani și a face unele munci necesare întreținerii trupelor de frontieră. Că este așa o dovedește prezența localității *Vicus Carporum*, în apropiere de cetatea Carsium (Hirșova). Același lucru se constată și în Oltenia, de-a lungul limes-ului alutan (vezi urmele carpiice de la Govora-sat, Fărcașele). Lipsa materialelor de tip carpic în spațiul dintre limes-ul alutan și cel transalutan, exclude posibilitatea ca materialele de tip carpic din dreapta Oltului să fie puse pe seama dărilor liberi din stînga Oltului. Așezarea unor carpi la granițele imperiului reiese și din textul lui Eutropius (IX, 25,2).

par l'histoire des Carpes (leur origine, l'espace géographique qu'ils occupaient, leur s conflits avec l'Empire romain, etc.) et prend position vis-à-vis de certaines thèses erronées, formulées par différents chercheurs.

L'auteur voit dans les Carpes une tribu thraco-dace dont l'habitat initial se trouvait dans la région des Carpates orientales, qui s'est étendu ensuite peu à peu, de sorte qu'aux IIe—IIIe siècles de n.è. ils sont parvenus à être maîtres de la plus grande partie du territoire géto-dace situé à l'est des Carpates. Ils sont probablement ces *Carpiciens* localisés par Ptolémée (III, 5, 10) entre les Peucins et les Bastarnes.

Quant aux problématiques Callipides (Καλλιπίδαι) et Carpides (Καρπίδαι) cités par les sources antiques (Hérodote, IV, 17; Strabon, XII, 3, 21; Pomponius Mela, II, 1, 7; Ephore, fragm. 158 (78) et Pseudo-Scymnos, 842 — 844), que presque tous les chercheurs mettent en liaison avec les Carpes, l'auteur ne voit en eux, tout au plus, que des tribus d'origine thraco-dace apparentées avec les Carpes. Il rejette la thèse d'Ulrich Kahrstedt, selon laquelle les Carpes auraient, à l'origine, habité à l'est du Dniestr et, à partir du IIe siècle de n.è., auraient commencé à se déplacer vers l'ouest, pénétrant sur le territoire dace. Il combat, de même, l'hypothèse soutenue par une série de chercheurs suivant laquelle les Carpes seraient venus du nord.

Une analyse attentive des sources écrites antiques, confrontées avec les découvertes archéologiques, montre qu'une série des soi-disant incursions des Carpes dans l'Empire romain (en 214, 236, 242) n'ont, en fait, pas eu lieu. Les découvertes archéologiques des derniers temps permettent d'interpréter dans une lumière nouvelle certaines informations des sources littéraires antiques et, par là, de procéder à une juste évaluation du rôle joué par les Carpes au Bas-Danube, rôle minimisé par certains auteurs et exagéré par d'autres.

Dans la présente étude, une nouvelle interprétation a été donnée également au terme de Καρποδάκαι, utilisé par Zosime (IV, 34, 6). Comme on le sait, ce terme a été compris tantôt dans le sens de „Carpes d'origine dace”, tantôt dans celui de „Daces mêlés aux Carpes”. Ces interprétations ont été battues en brèche par Ulrich Karstedt, qui a démontré que le terme de Καρποδάκαι ne peut être traduit par Carpo-Daces et ne saurait indiquer une population mêlée de Daces et de Carpes, de même que les „Lybiphéniciens” n'étaient pas une population formée de Lybiens et de Phéniciens. Par analogie avec ce nom, il s'agirait donc de „Daces dans le pays des Carpes”.

Une hypothèse différente de celles mentionnées ci-dessus a été émise en 1964 par I. Antonescu, adepte de la thèse de l'origine celtique des Carpes, qui a soutenu que le terme de Καρποδάκαι „consacre l'assimilation des Carpes (des Celtes) par les autochtones daces”. En rapport avec ce problème, l'auteur a combattu dans une communication la thèse de l'origine celtique des Carpes. A cette occasion, il avait montré qu'Ulrich Karstedt a raison de soutenir que le terme de Καρποδάκαι n'indique pas une population mêlée de Daces et de Carpes, mais que, par contre, l'interprétation adoptée par l'illustre savant — Καρποδάκαι = „Daces de Carpie”—ne saurait non plus être admise, et cela pour des raisons à la fois historiques et archéologiques. Ainsi, l'assertion d'Aurelius Victor : „*Carporum natio translata omnis in nostrum solum*”, argument d'o

base dans la démonstration de Kahrstedt, est infirmée autant par les données archéologiques que par certains textes. Dans cet ordre d'idées, l'auteur cite le titre honorifique de *Carpicus Maximus* pris par Constantin le Grand en 318 ou 319, ainsi que le matériel archéologique carpe fréquemment attesté dans les complexes du type Sîntana de Mureş-Tcherniakhov, de la zone extracarpatique de la Roumanie.

Contrairement à l'opinion de Kahrstedt, on constate, sous le double aspect historique et archéologique, qu'à la fin du IIIe siècle de n.è., c'est la pénétration des Goths qui a eu lieu en territoire carpe, et non celle des Daces.

Compte tenu de ces données, l'utilisation du terme de *Καρποδάκαι* au IVe siècle, lorsque la population carpe était divisée en deux — une partie avait été transférée dans l'Empire à la fin du IIIe siècle, tandis que l'autre continuait à vivre sur le territoire des anciens Daces — est considérée par l'auteur comme logique, et comme la seule dénomination exacte que pouvait adopter un chroniqueur informé.

Vu que certaines sources littéraires antérieures avaient consigné que tout le peuple carpe avait été transféré dans l'Empire, d'où il résultait qu'il n'existait plus de Carpes au nord du Danube, Zosime a cru devoir préciser qu'il s'agissait des Carpodaces, *c'est-à-dire des Carpes de Dacie*, que Théodose avait rejetés au-delà du Danube en 381, en même temps que les Skires et les Huns, et qu'il avait obligés de s'établir sur les lieux qu'ils avaient quittés, et non pas des Carpes qui habitaient dans l'Empire romain.

Il n'y a rien d'étonnant à ce que, du temps de Constantin le Grand, on trouve mentionnés les *Carpes*, et non les *Carpodaces*, puisqu'il s'agit d'une guerre menée par l'Empire, laquelle a valu à l'empereur le titre honorifique de *Carpicus Maximus*, et que cette mention ne pouvait donc désigner que les Carpes restés en dehors de l'Empire romain. En effet, selon le droit romain, un *bellum* ne pouvait être mené que contre des ennemis se trouvant en dehors des frontières de l'Empire et, de même, l'empereur n'aurait pu prendre le titre de *Carpicus Maximus* s'il s'était agi de la répression d'un soulèvement des Carpes de l'Empire.

La mention de Zosime est, par conséquent, en mesure de démentir jusqu'à un certain point les informations d'Aurelius Victor (*Caesares*, 39, 43), d'Eutrope (IX, 25, 2) et d'Orose (VII, 25, 12), selon lesquels *Carporum natio translata omnis in nostrum solum* ou *Carporum gens universa in Romania se tradidit*.

Ce point est important, car dans les recherches portant sur la masse de matériaux du type Sîntana de Mureş-Tcherniakhov, il fournit aux archéologues un point de départ pour l'identification des Carpes non seulement durant la période de domination des Goths, mais aussi durant celle des Huns.

